

Kam kráčaš, academia?

Zložité cesty k „academic excellence“

Tentoraz nepôjde o to, kam s Akadémiou, preto aj malé „a“ v slove academia. Vzhŕahuje sa totiž na akadémiu v pôvodnom zmysle slova, teda na obec učených bez ohľadu na to, či pracujú na Akadémii vied, vysokej škole alebo inde.

Demokratizácia neobišla ani akademickú obec. Ako jej odrazy vznikli akademické fóra, ktoré prerástli v akademické senáty i Radu vedcov. Keďže fungujú už nejaký čas, nezaškodí zamyslieť sa nad tým, čo priniesli.

V demokracii dávajú ľudia svoj hlas tomu, či onomu. Bolo by naivné myslieť si, že pritom nehľadia na svoje osobné záujmy. Tie sa kryjú s celospoločenskými záujmami natoľko, nakoľko je široký obzor hlasujúcich. Demokracia vychádza z toho, že jestvuje korelácia medzi záujmami väčšiny jednotlivcov a dobrom spoločnosti ako celku.

Vráťme sa však k akademickému obci. Tu je situácia trochu iná, pretože jej členovia prechádzajú výberom. Netreba azda nikoho zvlášť presviedčať, že prvotným kritériom výberu po dlhé roky neboli odborné predpoklady k vedeckej, či pedagogickej práci. Možno teda od nich očakávať, že nimi demokraticky prijaté uznesenia budú v súlade so spoločenským záujmom?

Spoločenský záujem je nebezpečný pojem, ktorý bol v minulosti neraz zneužitý. Pokúsme sa ho teda aspoň obrazne definovať.

Daňoví poplatníci vkladajú do štátom podporovaného vyššieho vzdelania a vedy nemalé prostriedky. Za to majú právo od členov akademického obce žiadať vysokú profesionalitu a snahu po tom, čo sa v angličtine veľmi výstižne nazýva „academic excellence“ (mimo chodom, nenasvedčuje to nielomu, že v slovenčine zodpovedajúceho pojmu

Volby na ústavnej úrovni vedú k druhoradému vedeniu. Zvolení vedúci síce nebývajú najhorší, akých si možno predstaví, určite neprivedú ústav do demoralizujúceho chaosu, ale budú určite kompromisníkmi, ktorí nemôžu ukázať cestu k výšinám (excellence), ani ich udržať. Na druhej strane, ak ústav degeneroval do uniformnej priemernosti, urobí kohokoľvek z jeho stredu vedúcim značí zachovať nízku kvalitu. Nie je iný liek, ako angažovať energického človeka zvonku administratívnu intervenciou.

Ako by asi v Halmosovom hodnotení dopadli naše pracoviská? Najlepšie budú pozrieť sa na to, ako vyznievajú ich demokraticky prijímané rozhodnutia.

V prvej fáze boli nesporné prínosom. Veľmožní akademického sveta boli nezriedka natoľko zlí a skompromitovaní, že zbaviť sa ich bolo potrebné ako z pohľadu spoločnosti, tak aj z pohľadu väčšiny akademického obce. Teraz je situácia iná. Záujmom spoločnosti je pozdvihnúť úroveň akademických pracovísk. Je to v záujme ich zamestnancov?

Neklamné znaky poukazujú na to, že priemer veľmi rýchlo pochopil nebezpečenstvo, ktoré mu hrozí, a sformoval sa do obranného postavenia. Ako môže akademická úroveň pracoviska ležať na srdci pracovníkovi, yoliacemu za svojho zástupcu kolegu, ktorý už má penzlu na krku a sotva stihol obhájiť dizertáciu prípadne ju ani nemá, alebo študentovi, ktorý má starosti, aby sa prešmykol do vyššieho ročníka?

ani niet?). Podobne ma návštevník ligového futbalového zápasu právo od hráčov vyžadovať, aby predviedli futbalové umenie a aby zo seba vydali všetko.

Možno toto očakávať od akademickej obce? Áno – ak jej úroveň dosahuje určitú kritickú hodnotu. Ak nie, pripomína mužstvo, ktorého hráči sa uspokojili s miestom v strede tabuľky a hrajú akurát toľko, aby si zabezpečili dobré a pohodlné živobytie. Myslite, že by hlasovali za trénera, ktorý ich bude prehŕňať?

Prv, než sa pokúsime rozhodnúť, či naša akademická obec túto úroveň dosahuje, prečítajme si z autobiografie známeho amerického matematika P. R. Halmosa stať, v ktorej sa zámýšľa nad voľbami vedúcich katedrií (v pôvodine department chairman).

Ako by mal byť určovaný vedúci? Na mnohých univerzitách, pravdepodobne na väčšine, matematická obec určuje svojho vedúceho voľbami.

Logaritmické pravidlo A. Weila (prvotriedni ľudia volia prvotriednych ľudí, ale druhotriedni volia tretotriednych) platí rovnako, či ide o dopĺňanie pracovísk novými pracovníkmi, alebo o voľbu kolegu do vedenia. Možno, že Harvard alebo Chicago sú dosť dobré na to, aby neurobili väčšiu chybu, ale o väčšine pracovísk to neplatí. Vedúci môžu byť volení pre popularitu („dobré vychádza s ľuďmi“), alebo pre subtilne sľuby v kampani („nemyslíš, že je nefair oceňovať výskum viac ako výuku pri určovaní výšky, plátov?“). O profesionalite, múdrosti a zápale ľudia hovoria, ale väčšinou ich nevolia.

Natatska sa teda otázka, či môžeme očakávať, že akademická komunita dokáže vlastnými silami prelomiť začarovaný kruh priemernosti a prekročiť kritickú úroveň, ktorá zabezpečí, že sa samočinne začne dvíhať k „academic excellence“.

Administratívne metódy sme zavrhlí, lebo s nimi z minulosti máme zlé skúsenosti. Hoci sa situácia zmenila, nebezpečenstvo ich zneužitia dosiaľ nepominulo. Treba sa však zamyslieť nad tým, prečo ich Halmos v amerických podmienkach odporúča.

V Amerike ako daňový poplatník, tak i študent, ktorý si štúdium platí, veľmi ostro sledujú, ako sa jeho doláriky použijú. Ak je univerzita slabá, veľmi rýchlo to pocíti na odlive študentov, a tým aj na svojich finančných príjmoch. Preto má aj administratíva univerzity záujem na tom mať kvalitných vedúcich katedrií.

Pre nás z toho plynie poučenie, že nádej našej vedy je v mládeži, v študentoch. Nechceme, aby za štúdium platili. Ázda ich však život raz pripríe a presvedčí ich o tom, že štúdium, či aspirantúra nie sú iba predĺžením bezprostrednej mladosti, ale najmä prípravou na profesionálnu dráhu, na ktorej kvalite záleží. Dúfajme, že nie všetci to riešia tak, že jednoducho pôjdu študovať do zahraničia. Dúfajme, že sa zobudia zo spánku, do ktorého ako keby po vypálení novej revolúcie upadli, a že sa toho, čo ľní patrí, budú domáhať s rovnakou rozhodnosťou a vtipom, ako vo svojom vystúpení minulej je rene.

PAVOL BRUNOVSKÝ